

1826

Drewsens kommentarer til Ursin

Ole Jeppesen

VUCFYN Odense, 2013

J.C. Drewsen, *Johan Christian Drewsen*, 23.12.1777-25.8.1851, dansk fabrikant, landøkonom og politiker. Drewsen var søn af papirfabrikant og indehaver af Strandmøllens papirfabrik Christian Drewsen (1745-1810), og efter faderens død overtog han fabrikken og moderniserede den ved at installere dampkraft og hydraulisk presse. Drewsen var eneleverandør af papir til staten og Nationalbanken, ligesom hovedparten af alt trykpapir kom fra Strandmøllen.

Drewsen var præsident for Landhusholdningsselskabet 1819-30 og arbejdede for intensive driftsmetoder og mere tidssvarende besiddelsesforhold i dansk landbrug. Drewsen var en af de mest fremtrædende personligheder inden for dansk erhvervsliv og politik i første halvdel af 1800-t.

Kilde: Den Store Danske

Joh. Chr. Drewsen

Yderligere Erklæring.

I Handels- og industritidende, 1826

(forkortet version – udeladelser markeret med.....)

Intet synes mig at være ubehageligere for dem, der føle Lyst og Kald til at forelægge det Offentlige sine Anskuelse, end at disse hverken møde Bifald eller Modsigelse; intet behageligere, end naar Mænd af Hoved og Kundskaber behage at drøfte dem, og jeg skulde, naar Bifald ikke kan blive mig tildeelt, heller see mine Meninger bestridte, end modtaget med ligegyldig Tavshed. Som Følge heraf kunne de Bemærkninger Hr. Dr. G.F.Ursin, i Handels og Industrie-Tidende No. 41, har behaget at lade indrykke til mit Brev i samme Blad No. 38, ikke andet end være mig kjærkomne, og maae dobbelt blive det, da Videnskabsmanden her har behandlet den blotte Practiker paa en saa human Maade. Jeg vilde derfor troe at handle urigtigt, om jeg undlod at give den yderligere Erklæring, hvortil Hr. Dr. opfordrer mig, og det saameget mere, som jeg tør antage, at Sagen altid maa vinde, naar en kyndig Theoretiker og en gammel Practiker sætte deres Meninger mod eller ved Siden af hverandre.

Hr. Dr. og jeg ere desuden, naar sagen afhandles i Almindelighed, nok næsten enige; thi med ham troer jeg, at Dampen er den Kraft, der som oftest bliver den anvendeligste; som f.Ex. i Byer, hvor Grunden ofte er vanskelig at faae, og dyr; overalt hvor flere end 6 à 8 Hestes Kraft udfordres, og under flere andre Tilfælde. Paa Landet derimod, hvor kun 6 à 8 Hestes Kraft behøves, og hvor en mindre stadig Bevægelse ikke skader, maa jeg som anført ansee Hestekraften for den mindst kostbare. Grundene for min Mening skal jeg yderligere meddele, men jeg maa i forvejen undskylde, at jeg undertiden af en Omvei maa hente Beviserne, da disse ikkun skulle og kunne være praktiske, aldeles ikke bestaae af tal, med hvilke jeg har kun liden Lykke.

Hr. Dr. antager, at en Hestes Kraft i Dampmaskinen er større end en Hestes i Virkeligheden. Jeg har troet det samme, men har dog ikke turdet antage Forskjællen for saa stor som han. Min Grund er: En Hollænder, saaledes som den, der trækkes af min dampmaskine, behøver, for at udrette hvad den bør, ligesaamegen, men ei mere, Kraft end en Meelqværn med 9 Spand Stene. Kunne 6 Heste, som jeg troer vist at turde antage, trække en Saadan Qværn, saa er forskjællen mellem 6 Hestes Kraft og en dampmaskine paa ligesaamange Heste ikke synderlig stor; thi min Dampmaskine med 6 Hestes Kraft, har nok at gjøre med min Hollænder, uagtet Dampen altid er høit spændt.

Jeg bestyrkes i min formening derved, at til min Oliemølle var, da den var Kongelig, engang anskaffet en Dampmaskine paa 11 Hestes Kraft, endskjøndt den nu trækkes af 6 Heste og kan trækkes af 5. Den Gang var Værket, endskjøndt bygget af en Englænder (som bekjendt for de Hr. Nelthropp og Harris) saa ilde indrettet, at til de tvende Møller og 3 Præsser behøvedes 6 Hestes Kraft, og til valserne og de to andre Præsser 4 Hestes Kraft, eller tilsammen ti Heste, hvoraf fulgte, at hele Værket ei kunde bruges på een Gang. En Maskine paa 11 Heste var altsaa passende, men synes ei at tyde på mere Kraft i Maskinerne end i Hestene. Ved Forandring af Værket bragde jeg det dertil, at Valserne nu kun trækkes af 1 Hest, og at disse, samt 2 Møller og 5 Præsser, kun behøve, som anført, 6 Heste i det høieste.

Hr. Dr. antager end videre, at da jeg anslaaer en Hest kun til 25 Rbd, saa kan dens Kraft endnu mindre sættes liig med Hestekraft i Dampmaskinen. Men kjøbte jeg Heste til 25 Rbd. Stykket, og for saaledes at spare den halve Kjøbesum brugde svage heste, saa forstod jeg meget slet hvad min sande Fordeel var. Saadanne Heste kunne tværtimod have al den Kraft, som unge Heste, der, ved deres Hidsighed, sjelden ere skikkede til Mølleheste, besidde. En Hest, der ikke længere kan taale at løbe, kan endnu i flere Aar med fuld Kraft forrette gaaende Arbeide. En dygtig Hest kan gjøre et Feiltrin, komme til at trække paa et Been, og er da udelig for n Stadsvogn; den kan miste et Øie, eller, kort sagt, have andre Feil, der ikke forringer dens Kraft, og da kjøbes den for den antagne Priis ei sjelden derunder, især naar den er mager og forjaget; jeg har i min Mølle altsaa virkelig Kraften af 6 dygtige og vel forede Heste.

Ikke kan jeg med Hr. Doctoren antage, at til min Mølles Drift i 15 à 16 Arbeidstimer behøves 16 Heste, hvori altsaa ville stikke en Capital af 400 Rbd., da jeg i Virkeligheden holder kun 12, ikke engang en eneste Reservehest, som jeg vel havde i Førstningen, da Værket var tungt at trække, men ikke nu. Enhver, der holder mange Heste, vil vide, hvad god pasning og god Foring formaaer, og hvor sjelden Sygdom da er hos Hestene. Under min Lokalitet, hvor en syg Hest saa let erstattes ved Kjøbet af en nye, vilde Reserveheste være en unødvendig Byrde.

.....

Betragter jeg endvidere den Plads, min Dampmaskine indtager, skjøndt den, som alle Bulton og Watts nyere maskiner, er meget sammentrængt i sine Dele; den Plads der behøves til Kjedel og Fyrsted, og dertil blot føier et Fag Huus til Brændemateriel ved Maskinen, hvilket jeg maatte undvære, saa bliver en Plads Hestegangen indtager, ei synderlig større end den, Dampmaskinen

behøver. Regner jeg desuden, at til denne behøves en solid Bygning, medens Hestegangen kan være let bygget; anslaaer jeg den kostbare Grund, der maa bygges under Maskinen og Fyrstedet, for at intet skal svigte; det ikke ubetydelige Partie ildfaste Stene, der behøves til det sidste, og hvoraf en Deel aarlig er opbrændt; endelig min 25 Alen høie Skortsteen forbunden med en stor Mængde Jernankere, at den ikke ved Heden skal revne, eller af Stormen kuldkastes; saa er Fordelen nok nogle Gange paa hestemøllens Side.

Den Afgang af Heste, som Hr. Doctoren antager til 1/4 eller 1/3, finder hos mig ikke Sted, siden Værket saameget rettedes. Jeg have endnu Heste, der have gaaet i Møllen fra jeg blev Eier, og jeg troer neppe, at i sidste Aar en nye Hest er kommen ind. Nogen Afgang maa imidlertid altid finde Sted.

.....

Hr. Dr. studser over den Mængde Brændsel, Dampmaskinen hos mig bruger, og antager, at jeg ligesaa fordeelagtigt kunne bruge Kul som Tørv. Var Fordelen ikke positiv paa Kullenes Side vilde jeg dog foretrække at bruge Tørv, fordi nogle Mennesker her af Egnen have ved Tørvfrembringelsen en god Fortjeneste, fordi jeg derved ei bliver afhængig af Englænderne, og fordi jeg saaledes ei bidrager til at paalægge mit land en nye Skat. Men Tilfældet er ikke, at jeg med samme Udgift kan bruge Kul som Tørv. Mit Ønske var, da jeg blev Eier af en Dampmaskine, at kunne bruge Tørv. Jeg skrev dette til Bulton og Watt, for om særegne Indretninger dertil vare nødvendige. Man svarede mig, at med Tørv alene kunde ikke fyres, men vel med Tørv og Brænde. Snart overbesvistes jeg dog om, at dette var en Feiltagelse, og at Fyring med Tørv lod sig godt gjøre. Men nu var det mig vigtigt at vide, hvilket Brændsel-Material jeg med mest Fordeel kunne bruge. Jeg forsøgte derfor de bedste engelske Kul, Kul fra Bornholm, Brænde, Brænde og Tørv i Forening, og blot Tørv. Jeg maa nu beklage, ikke at have optegnet i hvad Forhold disse stode til hverandre, hvorfor jeg blot kan give Resultaterne. Med Brænde alene kunde jeg ikke holde Dampen, formodentlig fordi det, da det ikke var meget smaahugget, kom for langsomt i Brand og ei dækkede Risten, hvorved formeget kold Luft ved det stærke Træk, kom i Berørelse med Kjædlens Bund. Med Brænde og Tørv tilsammen gik det bedre, men bedst med Tørv alene. Jeg erindrer, at Forholdet mellem de forskjellige Brændsels Materialet var saaledes, at Brænde var kostbarest, dernæst engelske Kul, saa bornholmske, og endelig Tørv bedst Kjøb. Jeg erindrer, at to Tønder bornholmske Kul vare mig fordelagtigere end een Tønde engelske, men at de ikke kunde erstatte mig virkningen af eet Læs Tørv.....

Naar Hr. Dr. Ursin beregner, at jeg til min Dampmaskines Drift behøver i 12 à 16 Arbeidstimer 2½ Td. Kul, saa tvivler jeg aldeles ikke paa, at dette grunder sig paa Opgivende i engelske, franske og andre Landes Skrifter. Men erfaringen vil lære – som jeg troer – at Disse Antagelser ikke altid holde Stik i Praxis. Da jeg var i Berlin, hørte jeg ogsaa der, hvor man brugte Tørv, denne beregnet i Pund, efter Maskinens Størrelse. Men saavidt jeg kan skjønne, er enhver Beregning af Brænde-Materialet usikker, naar ikke tillige bestemmes i hvad Grad Maskinen anstrænges. Det

forekommer mig, at jeg i den Henseende har gjort bestemte Erfaringer. Først arbeidede min Maskine kun for 2 Bøtter, og jeg kom da ud med omtrent 2 Læs Tørv, siden fik den 3 Bøtter, og endelig 4 Bøtter at skaffe Masse til, og jeg brugde 3 og nu 4 Læs. Det gjør stor Forskjæl, om Dampen skal holdes til størst muelige Spændig, eller om Maskinen kun arbeider med lav damp, og, om jeg maa udtrykke mig, næsten gaaer på sit lufttomme Rum; og jeg troer vist, at alle Englændernes Beregninger grunde sig på en ei meget spændt Damp i en ei stærkt betyngt Maskine.

Imidlertid skylder jeg Sandhed at tilstaae, at jeg har gjort Dampmaskinen nogen uret, ved ei at beregne, at fra den, og altsaa fra dennes Brændsel varmes 4 Bøtter, hvortil vel ellers vilde medgaae 200 Læs Tørv.

Slid på Maskinen og Smørelse dertil mener Hr. Dr. at være lige saa ubetydelig som Reparationen af Hestemøllen, Beslaget, Seletøiet, og Staldredskabet; men blot Smørelsen, nemlig Tælle og Olie, kan ikke have for 100 Rdl. om Aaret, og naar Kieldelen engang er opbrændt, bliver den en svær Udgivt.

For resten er jeg enig med Hr. Doctoren om de Fordele, han tillægger Dampmaskinen, og det har aldrig været min Mening at nedsætte den, da jeg til fulde erkjender, at kun ved den kunne vi haabe at faae store Fabriker, de eneste lønnende, og de eneste, der engang i Tiden ved friere Handel kunne concurrere med Udlandet. Mit Øiemed har kun været at visse, at hestemøller under visse Forhold ogsaa fortjene Agtelse, ikke overilet bør forkastes, og Dampmaskiber sættes i deres Sted.

Joh. Chr. Drewsen